

ÖLÇEK UYARLAMASINDAKİ SORUNLAR VE BAZI ÇÖZÜM YOLLARI

Işık SAVAŞIR

Hacettepe Üniversitesi

ÖZET

Başka kültürlerde geliştirilen ölçeklerin kültürümüz için uyarlanmasındaki ilk adım, iyi bir çeviriyi gerçekleştirmektir. Ancak taranan yayınlarda bu sürece gereken önemin verilmediği görülmektedir. Bu makalede maddelerin çevirisi, çevirmenlerin seçimi ve çeviri süreci ele alınmış, uygulama yönergesi ve test formatının uygunluğunun saptanmasının önemi vurgulanmıştır. Ayrıca çevirinin denetlenmesinde kullanılan başlıca niteliksel ve niceliksel yöntemler sıralanarak her birinin kuvvetli ve kısıtlı yanları tartışılmıştır.

Anabtar sözcükler: Ölçek uyarlama

ABSTRACT

Translation of good quality is an essential first step in adaptation of tests and questionnaires prepared in one languages and cultures other than ones own. Unfortunately, the results of a survey on adapted instruments in Turkey suggested that in general, the information provided on the translations is not enough to make it possible to judge its quality. In this article, general principles in the translation of items, choice of translators and the process of translation are discussed and the importance of test format and instructions for administration are stressed. In addition qualitative and quantitative methods to test the adequacy of the translation are listed and the advantages and disadvantages of each method are discussed.

Key words: Scale adaptation

GİRİŞ

Çeşitli ölçek ve envanterler ilk geliştirildikleri tarihten itibaren başka dillere çevrilip uyarlanmıştır. Günümüzde de çeşitli kültürlerde birçok çeviri ve uygulama faaliyetleri yapılmakta ve bu sürecin devam edeceği açıkça belli olmaktadır. Kendi kültürümüze uygun yeni ölçeklerin geliştirilmesinin bir çok avantajları vardır ve ölçek uyarlamayla ilgili birçok sorunu önleyebilir ancak ölçek uyarlamasının tercih edilmesinde de bazı nedenler vardır. Bunlardan biri uyarlamının daha çabuk, kolay ve ucuz olduğunun düşünülmesidir. Ayrıca bazen bir ölçeğin geliştirilmesi için gerekli olan bilgi birikimi ve teknik uzmanlık yeterince gelişmemiş olabilir. Böylece bir testi uyarlama, o amaç için yeni bir test geliştirmeden daha kolay gözükebilir.

Ölçek uyarlamının diğer bir amacı ise kültürler arası, diller arası, etnik gruplar arası karşılaştırmalı araştırmalarda kullanımıdır. Bir başka neden ise özellikle farklı dillerin

konuşulduğu etnik grupların olduğu ülkelerde test yanlılığının giderilmesi amacıyla farklı dillerde testin paralel formlarının geliştirilmesidir. Böylece örneğin İsrail gibi bir ülkede kişi en iyi bildiği dilde testi alma olanağına kavuşur (Hambleton ve Kanjee, 1994).

Test çevirisi, ölçek uyarlamasının ilk adımıdır ancak bazen bu terimler birbirleriyle eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Bir testi çevirirken hedef dildeki en uygun cümle yapısının, deyimlerin kullanılması, ayrıca kültüre tamamen yabancı maddelerin değiştirilmesi gerekmektedir. Bu değişiklikler yalnızca (motamot) bir çevirinin değil bir anlamda uyarlamının yapıldığını göstermektedir. Test uyarlamada en az dört dönem vardır (Spielberger ve Sharma, 1976). Bunlar:

1. Maddeleri orijinal (kaynak) dilden hedef dile çevirmek.
2. Çevirinin değerlendirilmesi ve deneysel formun geliştirilmesi.
3. Orijinal formula deneysel formdaki maddelerin eşdeğer olduğunun saptanması.

4. Yeni formun geçerlik ve güvenilirliğinin saptanması

Bu makede test uyarlamada ilk üç dönem ele alınacaktır. Test Maddelerinin Çevirisi

Maddelerin çevirisi test uyarlamasının en önemli adımlarından biridir. Ancak iyi bir çevirinin testin geçerlik ve güvenilirliği üzerindeki önemli etkisinin tam anlaşılması görülmektedir. Genel olarak uyarlama çalışmalarının aktarıldığı makalelerde geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları ayrıntılarıyla yazılmakta ancak çeviriyle ilgili çok az bilgi verilmektedir. Son yıllarda bu alandaki önemli eksiklikler kaygı yaratmış ve test uyarayanlara yardımcı olmak amacıyla uluslararası bir komisyon, ölçek uyarlamadaki standartları saptamak amacıyla toplanmıştır. Komisyonun çalışmaları bitmek üzeredir ve standartlar yakında yayınlanacaktır (Hambleton, 1994). Ülkemizde çeviriye verilen önemi daha yakından incelemek amacıyla bir tarama araştırması gerçekleştirilmiştir. Bu taramada 1976-1994 arasında yayınlanan Psikoloji Dergisi'nin ve 1990-1994 arasında yayınlanan Türk Psikiyatri Dergisi'nin tüm sayıları incelenmiştir. Test uyarlamasıyla ilgili 33 makale bulunmuştur. Bunların %43'ünde çeviriyle ilgili hiçbir bilgi verilmemiş, %57'sinde ise genellikle çok kısa olsa da çevirinin kim/kimler tarafından yapıldığı, nasıl denetlendiğiyle ilgili bilgilere yer verilmiştir. Son yıllarda bu tür bilgilerin verilmesinde görülen artma sevindiricidir, ancak önemi göz önüne alındığında bu bilgilerin çok sınırlı olduğu görülmektedir.

Çevirmenlerin Seçimi

Ölçek uyarlamada önemli sorunlardan biri de çevirmenlerin seçimidir. Yalnızca iki dili çok iyi bilen kişilerin bulunması soruna çare olmamaktadır. Çevirmenlerin en az iki özelliğinin daha olması çevirinin kalitesini etkilemektedir. Bu özellikler ölçeğin ilgili olduğu konuyu bilmek ve her iki dilde ve kültürde deneyim sahibi olmaktır. Spielberger ve Sharma (1976) çevirinin ilk önce bir psikolog ya da psikiyatrist tarafından yapılmasını önermektedir. İdeal olarak çevirmenlerin psikometri ve test kuramını bilmelerinin yararlı olacağı tartışılmakta, orijinal ölçeğin kuramsal dayanağının ve rasyonelinin bilinmesinin önemi vurgulanmaktadır. Spielberger otuzdan fazla değişik dile çevrilmiş olan Durumluk-Süreklilik Kaygı Ölçe-

ği'ne ilişkin olarak verdiği örnekte birbiriyle hemen hemen eş anlamlı olan 3 maddeden söz etmektedir. Birbirine çok yakın olan bu maddeler kaygının şiddetini yansıtmaktadır. Böyle bir rasyonelin farkında olmayan bir çevirmenin hata yapması kaçınılmaz olabilir.

Çevirinin bir ya da birkaç grup çevirmen tarafından yapıp denetlenmesi üzerinde önemle durulmaktadır. Ancak ideal olan bu durumu her zaman gerçekleştirebilmek mümkün olmayabilir.

Yapılan dergi taramasında 12 makede çeviri kimin yaptığıyla ilgili bilgiye rastlanmamış, 4 uyarlamada çeviri bir kişi tarafından gerçekleştirilmiş, 5 uyarlamada 3 ila 5 kişilik gruplar kullanılmış ve 6 uyarlamada ise hem çeviri yapan bir grup hem de denetleyen ikinci bir gruptan yararlanılmıştır. Bilhassa son yıllarda yapılan araştırmalarda çeviriye daha fazla önem verildiği ve iki farklı grup çevirmenin kullanıldığı görülmektedir. Çevirilerin çoğunun klinik psikologlarca yapıldığı ve ender de olsa bazan dil uzmanlarından yararlanıldığı anlaşılmaktadır.

Çeviri Süreci

Çevirideki en önemli sorunlardan biri uygun dilin, bir başka deyişle ülkemizde uygun Türkçe'nin kullanılmasıdır. Türkiye'de özellikle farklı sosyo-ekonomik düzeylerdeki kişilerin kullandıkları sözcük, ifade biçimi ve deyimlerde farklılıklar gözlenmektedir. Kullanılan dil testin uygulanacağı evrene uygun mudur? O kişilerce kolayca anlaşılabilir mi? Sıklıkla kullandığımız ve bize çok doğal gelen sözcükler toplumun başka kesimlerince benimsenmiş mi? Çeviride bu gibi sorular genellikle göz ardı edilmekte ve gereken özen gösterilmemektedir. Bölümümüzde yapılan bir uyarlama çalışmasından örnek vererek konuya açıklık getirilmeye çalışılacaktır. Genel Sağlık Anketi'nin çevirisi bir grup meslekten olan ve iyi İngilizce bilen kişilerce yapılmış, başka bir grup çevirmence de denetlenmiştir. Ayrıca geri-çevirisi yapılarak, çeviri değerlendirilerek gerekli değişiklikler yapılmıştır. Çeviri sürecine önem ve zaman verilen bir çalışma olduğu görülmektedir. Anket yarı kırsal bölgeden 250 kişiye uygulanmış, madde-toplam puan korelasyonları ve madde düzeyinde test-tekrar test korelasyonları hesaplanmıştır. Korelasyonlar incelendiğinde bazı maddelerde sorun oldu-

ğu görülmüştür. Örneğin, "Kendinizi mutsuz ve çökkün hissediyor musunuz?" ya da "Çevrenizde yararlı bir rol oynadığınızı düşünüyor musunuz?" gibi cümleler ilk bakışta Türkçe açısından çok hatalı görünmese de, anlaşılmalarda bazı güçlükler olduğu ortaya çıkmaktadır. İlk sorudaki "çökkün" sözcüğü grupça yadırganmış, ilk cümle "Kendinizi keyifsiz ve durgun hissediyor musunuz?" ikinci cümle "İşe yaradığınızı düşünüyor musunuz?" şeklinde değiştirilince çok daha iyi anlaşıldığı ve korelasyonların yükseldiği görülmüştür. Diğer bir araştırmada (Erol, 1992) "Çocuğunuzun astımı var mı?" sorusu annelerin çoğu tarafından anlaşılmamış ve astımın açıklanması gerekmiştir. Benzer şekilde "tik" sözcüğü, süregelen istemsiz kas hareketleri olarak anlaşılmamış, kompulsif davranışlar ve kekemelik anlamında kullanıldığı görülmüştür. Özetle, çeviride kullanılan sözcük ve ifadelerin testin uygulanacağı gruba uygun olması, üzerinde önemle durulması gereken bir sorundur.

Ölçek Uygulama Yönergesi ve Formatı

Ölçeğin maddelerinin çevirisinde gösterilen titizliğin uygulama koşulları, yönergesi ve formatı için de gösterilmesi gerekir. Kültürel farklılıklar bu alanlarda da önemli rol oynamaktadır. Ön çalışmalarla, yönergenin ve testin cevaplandırma şeklinin hedef populasyon için uygunluğu araştırılmalıdır. Taranan yayınların hiç birinde formatla ilgili bilgiye rastlanmamıştır. Formattaki ufak değişiklikler bazen puanlarda büyük değişikliklere yol açmaktadır. Böyle bir örnek ölçeğin farklı kişilerce yapılan Türkçe'ye uyarlama çalışmasında açıkça görülmektedir. Achenbach'ın Çocukların Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği-Öğretmen Formunda (Child Behavior Checklist-Teacher's Form) maddeler 3 dereceli bir ölçek üzerinde değerlendirilmektedir. Bunlar İngilizce'de "not true" "somewhat or sometimes true" ve "very often true" dur. Birinci araştırmada (Akkök, Askar ve Sucuoğlu, 1988) seçeneklerden "not true", Türkçe'ye "hiç"; ikinci araştırmada (Erol, 1992) ise "doğru değil" olarak çevrilmiştir. Sonuçlar incelendiğinde, benzer örneklerden alınan Toplam Problem Skalası ortalama puanı ilk araştırmada 44.52, ikincisinde ise 25.8 olarak bulunmuştur. Görüldüğü gibi ortalamalar arasındaki bu büyük fark, bir sözcü-

ğün yanlış çevirisine bağlıdır. Aynı ölçeğin Kanada versiyonunda "none" seçeneği kullanılmış ve puanlarda benzer şekilde artma görülmüştür.

Bazı cevaplandırma formatlarının toplumumuz ya da toplumun bir bölümü için uygun olmadığı görülmektedir. Çoktan seçmeli cevaplandırma şekli üniversite öğrencileri tarafından kolayca anlaşılırken, bu forma hiç alışık olmayan kesimce zorlukla yanıtlanabilir. Bu konuda araştırma olmamasına rağmen, deneyimlerimize dayanarak, derecelendirilmiş ölçeklerin kullanımında sorunlar olduğunu söyleyebiliriz. Yüksek eğitilmiş kesimde bile 4 basamaktan fazlası zorluklara yol açmaktadır. Basamaklar çoğaldıkça Türkçe isimlendirmede de sorunlar çıkmaktadır. Basamakların isimlendirilmesi üzerinde önemle durulmalıdır. Bir araştırmada (Erol, 1991, Kişisel İletişim), İngilizce "not at all", "Just a little", "pretty much", "very much", "hiçbir zaman", "arasıra", "çoğunlukla" ve "her zaman" olarak değil de, "hiçbir zaman doğru değil", "arasıra doğru", "çoğunlukla doğru", "her zaman doğru" şeklinde yazıldığında çok daha kolaylıkla anlaşılacağı görülmüştür.

"Evet", "hayır" ya da "doğru", "yanlış" şeklinde yanıtlanan ölçeklerde bile bazı sorunlar çıkmaktadır. Eğer maddede olumsuz bir cümle olarak yazılmışsa; Türkçe yanıtlanması karışıklıklara neden olmaktadır. Cevap verme yanılığını dengelemek amacıyla Moudsley Obsesif-Kompulsif Soru Listesinde maddelerin yarısı olumlu, yarısı olumsuz şekilde yazılmıştır. Türkçe uyarlamasının ilk şeklinde de cümlelerin yarısı olumsuz olarak ifade edilmiştir. Örneğin, "temizliğe aşırı düşkünlüğüm yoktur", "Geceleri giyeceklerimi katlayıp asmak uzun zamanımı almaz" gibi.

Daha sonra yapılan madde analizinde bu cümlelerin yanlış anlaşıldığı ve karışıklığa yol açtığı görülmüştür. Maddeler olumlu şekliyle yazılıp (örneğin, "temizliğe aşırı düşkünüm"), puanlama yönü de değiştirilince sorunun giderildiği ortaya çıkmıştır. Türkçe'de çift olumsuzluktan kaçınılması gerekmektedir.

Çevirinin Denetlenmesi

Çeviri tamamlandıktan sonra maddelerin orijinal testkilerle eşdeğer (equivalent) olup olmadıklarının sınanması amacıyla çeşitli yöntemler kullanılmaktadır. Bu yöntem-

ler niteliksel ve istatistiksel olmak üzere iki başlık altında tartışılacaktır.

Niteliksel Yöntemler

Yayınlar göre iki temel niteliksel yöntem ve bunların çeşitli varyasyonları vardır: Geri-Çevirme Yöntemi ve Tek Çeviri Yöntemi (Hambleton ve Bollwark, 1991).

Geri-Çevirme Yöntemi

Geri-Çevirme yönteminde ölçek orijinal (kaynak) dilden, kullanılacak (hedef) dile çevrilir. Sonra çeviri her iki dili de çok iyi bilen çevirmen ya da çevirmenlerce kaynak dile geri çevrilir. Bu geri-çeviri orijinal ölçekle karşılaştırılır ve tutarsızlıklar incelenerek gerekli değişiklikler ve düzeltmeler yapılır. Bu yöntem çeviriyi denetleme amacıyla en sık kullanılan ve en iyi bilinen yollardan biridir. Türkiye'de de ikinci sıklıkla kullanılan yöntemdir. Çeviri çalışmalarının anlatıldığı 17 araştırmadan 7'sinde bu yöntem kullanılmıştır. Ancak bazı hata ve tutarsızlıkların bulunmasında yardımcı olan bu yöntemin, oldukça kısıtlı yönleri vardır. Eleştirilerin başında madde eş değerliliğinin orijinal dilde incelenmesi ve değerlendirilmesi gelmektedir. Türkçe'ye çevrilmiş bir testin maddeleri tekrar İngilizce'ye çevirmekte ve değerlendirme İngilizce maddeler karşılaştırılarak yapılmaktadır. Karşılaştırma orijinal dilde yapıldığı için hedef dildeki aksaklıklar bu yöntemle ortaya çıkarılamaz. Türkçe cümlelerin özelliklerinden çok, İngilizce bir cümle yapısına daha yakın yapılan "çeviri kokan" kötü bir çevirinin İngilizce'ye tekrar çevirisi düzgün ve kolay olabilir.

Bu yöntemin diğer önemli bir eksikliği testin uygulanacağı grupla hiçbir ilişkisinin olmamasıdır. Testin Türkçe formu bir Türk örnekleminde denenmemekte, onların karşılaşılabileceği güçlüklerin ortaya çıkarılabilmesi olanaksız olmaktadır. Değerlendirme yapan çevirmenlerin büyük bir olasılıkla testi alacaklardan farklı bilişsel düzeyde olması bazı hataların farkına varılmasını güçleştirir. "Çocuğunuzun alerjisi var mı?" cümlesinin geri çevirisi kolay ve İngilizceyle tutarlılığı tam olabilir. Ancak bu sonuç, maddenin bir Türk örnekleminde geçerli ve anlaşılır olup olmadığı hakkında hiçbir bilgi sağlamaz.

Geri çevirme yönteminin bir başka uygulaması, orijinal testle, geri çevrilmiş testi kaynak popülasyondan bir örnekleme uygulamak ve sonuçtaki tutarlılığa bakmaktır. İlk yöntemde olduğu gibi, testin kullanılacağı hedef popülasyonda denenmemesi bu yöntemin en önemli kısıtlılığıdır.

Özetle, geri-çeviri yöntemi, çevirinin denetlenmesinde başlangıçta kullanılacak yollardan biridir ve çeviriyle ilgili bazı bilgiler sağlar. Ancak hiçbir zaman tek başına kullanılması yeterli değildir ve diğer yöntemlerle birlikte kullanılması gerekir.

Tek Yönde Çeviri

Bu yöntemin, "çeviri sonrası sorgulama" ve "çevirinin başka çevirmenlerce değerlendirilmesi" şeklinde iki çeşidi vardır. Bu yöntemlerin ülkemizde çeviri denetlemede en sık kullanılan yöntemler olduğu görülmektedir. Araştırmaların 13'ünde bu ve benzeri yöntemler kullanılmıştır.

Çevirinin Başka Çevirmenlerce Denetimi: Bu yöntemde bir kişi, tercihen bir grup çevirmen, testi kaynak dilden hedef dile çevirir. Çeviri, testi çevirenlerden farklı bir çevirmen grubu tarafından incelenir, kaynak dille karşılaştırılır ve değerlendirilir. Bu grup tarafından tanımlanan sorunların üzerinden geçilerek gerekli değişiklikler yapılır. İki farklı grubun çeviriyi birbirinden bağımsız olarak yapması ve çevirilerin karşılaştırılması bu yöntemin farklı uygulamalarıdır. Bu yöntemin avantajı maddelerin hedef dilde de incelenmesidir. Ancak bu inceleme uzmanlar grubu tarafından yapılmakta, testin uygulanacağı grupla ilgili bilgi sağlamamaktadır.

Çeviri Sonrası Sorgulama: İlk çeviri çalışmaları tamamlandıktan sonra ölçek, testin uygulanacağı evrenden seçilen ufak bir örnekleme uygulanır. Deneklere her maddenin ne anlama geldiği sorulur. Buradaki amaç hedef grubun yorumlarının kaynak gruba benzer olup olmadığını tespit etmek ve madde eş değerliliğiyle ilgili bilgi toplamaktır. Bu yöntem bir maddenin neden işlemediğiyle ilgili içgörü kazandırır, çünkü deneklerin maddeyi nasıl yorumladıkları bilinmektedir. Bu yöntemin en büyük kısıtlılıklarından biri kaynak dildeki yorumların her

zaman bilinmemesidir. Farklı bir kültürdeki örneklerden veri toplamanın pratik güçlükleri açıktır. Ayrıca oldukça zaman alan ve zahmetli bir yoldur.

Bu yöntemin farklı bir çeşidi deneklere maddelerin anlaşılır olup olmadığını sormak ve kendi alternatiflerini yazmalarını istemektir. Testin deneysel formunu hazırlamadan önce hiç olmazsa maddelerin anlaşılır olup olmadığının sorulması, maddelerin düzenlenmesinde önemli bir adımdır ve çok zor olmayan bu yöntemin her çeviride uygulanması önerilmektedir.

İstatistikler Yöntemler

Ölçek maddelerinin eş değerliliğini değerlendirmek amacıyla çeşitli istatistiksel yöntemler kullanılmaktadır. Ölçeğin uyarlanmasındaki amaçlara göre hangi yöntemin kullanılacağına karar verilebilir. Eğer ölçek kültürler arası araştırmalarda kullanılacaksa madde yanlılığının ileri istatistiksel yöntemlerle saptanması gerekir. Ölçek hedef dilde ya da kültürde belli bir kurultunun (construct) ölçümü amacıyla kullanılıyorsa maddelerin zorluk sıralamaları, madde toplam korelasyonları, varyans analizi, faktör analiz gibi yöntemlerin kullanılmasına öncelik verilir. Burada, madde eş değerliliğinin sınanmasında sıklıkla kullanılan yöntemlerden örnekler verilecektir.

Ölçeğin kaynak ve hedef formlarının iki dili iyi bilenlere uygulanması

İki dili iyi bilenlerden oluşan gruba ölçek kısa bir arayla hem orijinal dilde hem de hedef dilde uygulanır. Uygulama sırasının dengelenmesine dikkat edilir. İki form arasındaki korelasyonlar hesap edilerek tutarlık derecesine bakılır. Madde analizi sonucu farklı cevaplandırılan maddeler üzerinde tekrar çalışılır. Yurdumuzda bu yöntemin az kullanıldığı görülmektedir. Taranan araştırmaların yalnızca 3'ünde kullanılmıştır.

Bu yöntemin avantajı verilerin aynı gruptan toplanması böylece iki grubun karşılaştırılmasındaki olası yetenek farklılıklarının ortadan kalkmasıdır. Ancak bu yöntemin de bazı kısıtlı yanları bulunmaktadır. İlk olarak iki dili ve kültürü çok iyi bilen insanları bulmak kolay olmayabilir. Ayrıca iki dili ve kültürü bilen kişilerin testin uygulanacağı

hedef kişilerden oldukça farklı özelliklerinin olması bulguların genellenmesini zorlaştırır.

Ölçeğin kaynak ve hedef formlarının karşılaştırılması

Ölçek her iki kültürden seçilen örneklemelere kendi dillerinde verilir ve sonuçlar çeşitli istatistiksel yöntemlerle karşılaştırılır. Bu yöntemin avantajı hedef ve kaynak dillerdeki grupların kullanılması ve böylece sonuçların her iki kültür için genellenebilir olmasıdır. Ancak iki farklı kültürden seçilen grupların test sonuçlarını, klasik test kuramı yöntemleriyle karşılaştırmada sorunlar vardır. Bu sorunların başında da bu yöntemlerin kullanıldıkları popülasyona olan bağımlılığı gelir. Diğer bir deyişle bu yöntemler her iki örneklemin de eşit yetenek- (tutum) düzeyinde olduğu sayılına dayanmaktadır. Bu sayılı her zaman doğru değildir, farklı kültürlerden seçilen örneklemelerde yetenek farklılıkları gözlenebilir. Örneğin, madde eşdeğerliliğini saptamada oldukça sık kullanılan yöntemlerden biri olan madde "p" değerlerinin karşılaştırılması, eşit yetenek farklılıkları sayılına dayandığı için yanıltıcı sonuçlara yol açabilir. Özetle, geleneksel istatistiksel analizler madde eşdeğerliliğini sağlamada gerekli yöntemlerdir ancak her zaman yeterli olmazlar (Hulin, Drasgow ve Parsons, 1983).

Diferansiyel Madde Fonksiyonu

Son yıllarda madde eşdeğerliliğini saptamada sıklıkla kullanılan ve önerilen yöntemlerden biridir. Madde cevap kuramı çerçevesinde geliştirilen bu yöntemde farklı kültürel gruplarda test kendi dillerinde uygulanır. Eğer gruplar yetenek düzeylerinde eşitse maddelerin de eşdeğer fonksiyon göstereceği sayılına dayanır. Eğer madde düzeyinde iki grubun fonksiyonu farklıysa, eşdeğerlikten söz edilemez veya madde üzerinde gerekli değişikliğin yapılması ya da maddenin çıkarılması gerekir.

Bu yöntem madde eşdeğerliliğini saptamada en iyi yollardan biri olarak kabul edilmektedir. Bu yöntemin kısıtlılığı, büyük örneklemelerle çalışma zorunluluğu ve her iki kültürden verilere sahip olmadaki pratik güçlüklerdir.

KAYNAKLAR

Akkök, F., Askar, P. ve Sucuoğlu, P. (1988). İlkokul çocuklarının davranışlarının öğretmenler yoluyla gözlenmesi: Öğretmen gözlem formu, el kitabı. Ankara: Şafak Mt.

Erol, N. (1992). *Hyperkinetic disorder: A multi-national, multicenter study*. The Third Eunetydis Meeting, Santorini. (Basılmamış rapor).

Hambleton, R. K. (1994). *Standards for adapting tests: Progress report No. 2*. (Basılmamış rapor).

Hambleton, R.K. & Bollwark, J. (1991). Adapting tests for use in different cultures: Technical issues and methods. *Bulletin of the International Test Commission*, 18, 3-32.

Hambleton, R.K. & Kanjee, A. (1994). Enhancing the validity of cross-cultural studies: Improvements in instrument translation methods. T. Husen & T.N. Postlethwaite (Eds.) *International Encyclopedia of Education*, Oxford UK.: Pergamon Press.

Hulin, C.L., Drasgow, F. & Parsons, C.K. (1983). *Item response theory: application to psychological measurement*. Homewood, IL: Dow, Jones, Irwin.

Spielberger, C.D. & Sharma, S. (1976). Cross-cultural measurement of anxiety. C.D. Spielberger & R. Diaz-Guerrero (Eds.), *Cross-Cultural Research on Anxiety*. Washington D.C.: Hempshire, Wiley.

TÜRK PSİKOLOJİ BÜLTENİ'ne

- ✓ Meslek, uygulama alanlarının tanıtımı ve sorunlarıyla ilgili yazılarınızı,
- ✓ Yeni bir iş alanını tanıtmakla ilgili yazılarınızı,
- ✓ Meslektaşlarla paylaşmak istediğiniz haberler, kaygılar ve ulaştırmak istediğiniz önerileri yansıtan yazılarınızı,
- ✓ Araştırma yöntemlerinin kullanımında dikkat edilmesi gereken noktaları belirten uyarı ve tartışma yazılarınızı,
- ✓ Ulusal ve uluslararası kongre haberlerini, çağrılarını,
- ✓ Toplantı, sempozyum, açık oturum vb etkinliklerin duyurularını,
- ✓ Yakın meslek dallarında, Psikolojiyi ilgilendiren gelişmeleri duyurmak amacıyla hazırladığınız duyuruları,
- ✓ Yeni kitapları tanıtan özet yazılarınızı,
- ✓ Mektuplarınızı, eleştiri ve önerilerinizi,
- ✓ Meslektaşlarınızla paylaşmak istediğiniz her konuda yazılarınızı

bekliyoruz...

Yazışma Adresi: Türk Psikologlar Derneği
PK: 1 17 Küçükesat 06662 Ankara